

ADALÉKOK BAJZA JÓZSEF SZÍNHÁZIGAZGATÓI MŰKÖDÉSÉHEZ.

(Levelek Egressy Gáborhoz.)

1847-ben Bajza József tudvalevőleg másod ízben vállalta el a Nemzeti Színház igazgatását. Működése alig egy évi időszakra terjed, azonban igen nagy jelentőségű úgy a színház, mint általán a magyar színeszet és drámairodalom szempontjából. Az alább közlendő levelek, melyeket Egressy Gáborhoz, a már akkor nagynevű színészhez s a színház drámai rendezőjéhez intézett, s melyek a Magyar Nemzeti Múzeum irodalmi levélggyűjteményében őriztetnek, elég közvetlenül mutatják be Bajzát színházigazgatói tevékenységében, az ő ismert lelkiismeretességével, széleskörű ismereteivel s azzal a törekvésével, hogy az irodalom és művészet magasabb érdekeit az akkori nehéz körülmények között is a lehetőségig megvédje. Új vonást nem nyújtanak a Bajza arczképéhez, azonban egy két ismert vonás élénkebb kidomborításához tagadhatatlanul hozzájárulnak.

Szükséges fölemlítenünk, hogy e levelek a legújabb, Badics-féle Bajza-kiadás megjelenése óta kerültek a Nemzeti Múzeum birtokába.

I.

Pesten, octob. 6. 1847.

Tisztelt rendező úr,

Itt küldöm Chatterton című színművet,¹ kérem olvassa el és adja tudtomra irántai véleményét. A' mű nem hosszú, gondolom 3—4 nap alatt vissza küldheti Ön. Ki egyébiránt vagyok lekötelezettje

Bajza József, igazgató.

II.

Pesten, octob. 27. 1847.

Tisztelt rendező úr,

A jövő vasárnapra jó volna »Mari egy anya a' népből« című színművet adnunk; Szathmáryné' szerepét addig betanulná Komlóssy Ida. Nem tudom Szigeti játszik-e benne és Fánccsy szerepét tudja-e más? Ha akadály van adatásában, más valamit kell kigondolni, a' minek közönsége lenne, mert az operisták betegsége miatt nagyon kis bevételeink vannak.

Péntekre sincs még vígjátékunk, mert a Pasquill² ismét nem mehet Szathmáryné miatt. Legyen szíves Ön Szentpéteryvel értekezni 's velem tudatni, hogy mit gondoltak? Szombatra Benyovszky van tervezve, ha Hollósy jobban lesz.

Bajza.

¹ Alfred de Vigny színműve.

² Szigligeti Ede vígjátéka.

III.

Pesten, novemb. 9. 1847.

Tisztelt rendező úr,

Nem csak Hugóval, kit én Báró és bankárjának látása óta minden pártolásra méltó talentumnak ismerek, hanem más kisebb drámaírói tehetségekkel is a' legnagyobb készséggel teszek szívességet, mennyire hatalmamban áll. Ezért akartam új művet csütörtökre tenni, mely az elővásári szél miatt jól fogott vala jövedelmezni. Albonit¹ nem lehetett világos kár nélkül bérfolyamban fölléptetni, hanem bérszünettel kellett; így kell adnunk a' három vásári napokat is. Ha én e' sok bérszünetet még szaporítom és 10 nap alatt 7 bérszünetet adok 's csak három napot a' bérlőknek, akkor méltó okkal lázítom őket magam ellen 's így elég ok volt arra, hogy a' Világ' színjátéka hátrább tolassék. Én igen sajnálom Hugo körülményeit 's örömet teljesíteném kívánatát, de az nincs hatalmamban. Gróf Ráday előlegezhet 100 aranyat valakinek, ha akar, én azt nem tehetem, mert nekem csak az áll hatalmamban, mit Ráday gróftól szerző, dísileg kikötöttem 's arról, hogy íróknak csak egy fillért is előlegezhessek egy szó sincs e' szerződésben. Azért kérje meg Ön Hugo urat, hogy ne sajnáljon e' végett gróf Rádayhoz fordulni. Egyébiránt mert — *clara pacta boni amici* — meg kell azt is mondanom, hogy a pénztár jelenleg 100 aranyas előlegezést nem bír meg. Mind az országos cassa, mind a bérletekből bejött öszveg még az én igazgatásom előtt kimerítettett, mert a' nyári hónapok mint tudva van, igen szűken jövedelmeztek, 's új évig arra vagyok szorítva, a' mi naponkint bejő, 's így, ki józanul akarja fölvenni a' dolgot, átlátja, mi aggodalmasan kell gazdálkodnom, hogy új évig pénzzavarba ne jöjek.

Ügyekezzeék Ön Hugo urat okaimról megnyugtatni. Én vele szívesen értekezem, ha kíván velem szólni, 's kész vagyok őt minden lehető eszközökkel pártolni; csak lehetetleneket ne kívánjon, azaz olyakat, mik nincsenek hatalmamban. Hugo úr csak nem fogja képzelni, hogy én magam is író levén, írónak 's kivált drámaírónak ellensége legyek, vagy hogy épen neki legyek ellensége, ki ellenem soha sem vétett, 's kivel soha még nem is beszéltem. Ki egyébiránt maradtam Önnek

lekötelezettje

Bajza József, igazgató.

IV.

Pesten, decemb. 4. 1847.

Tisztelt rendező úr,

Kérem Önt, ügyekezzeék, a' mennyire lehetséges, a' dolgot úgy intézni, hogy azon színpadot befedő nagy szőnyeg' készíttetését új évig kikerülhessük, mert a csaknem üres pénztár olly fizetésekkel van terhelve naponként, melyeknek felfüggesztése intézetünk hitelét csökkentené. Valódi crisisen kell átmennünk az országgyűlés ez első hónapjaiban 's fukarkodnunk kell, hogy meg ne akadjunk. Ki egyébiránt maradtam Önnek

lekötelezettje

Bajza József.

¹ Alboni Marietta olasz énekesnő.

V.

Pesten, december 18. 1847.

Tisztelt Egressy úr,

Jelen lévén az új szerződések kötésének és a' nemzeti színház jövő sorsa feletti intézkedéseknek ideje, az igazgatóság mindenekelőtt költségvetést óhajtana tenni az intézet jövő husvét utáni kiadásai iránt és tisztába jöni legelőször is a kiadások' legnagyobb rovatával, a' személyzetfizetéssel. Ennek következtében ezennel hivatalosan fölkérem Önt, mint a' nemzeti színház' egyik kitünő tagját, legyen szíves e' hónap 21-dikéig hozzám utasítandó iratban okvetetlen nyilatkozni, mi föltétel mellett óhajt jövőre szerződni, kívánja-e eddigi szerződését minden további változtatás nélkül megújítani, vagy van némi az igazgatósággal közlendő óhajta? — Mit midőn ezennel tudtára adnék, maradtam Önnek lekötelezettje

Bajza József, igazgató.

Egressy Gábornak itt következő válasza, melynek fogalmazványa szintén a Nemzeti Muzeum Egressy-iratai között található meg, több érdekes adatot tartalmaz a nemzeti színház akkori viszonyaira.

Tekintetes úr!

Igazgatói felszólítás következtében van szerencsém kijelenteni, hogy én a jövő színházi évre szerződni kívánok, következő feltételek alatt:

1. Szereplő színészi tisztemet kész vagyok teljesíteni eddigi évdíjambért, az az 4100 forintért váltóban a jövő színházi évben is.

2. Jutalomjátékot semmi esetre venni nem kívánok, hanem annak egész értékét, 900 váltó forintban, évi fizetésemhez óhajtom csatoltatni, hogy azzal együtt egész évdíjamb 5000 váltó forintot tegyen, melly összeg 416 ft 40 krnyi részletekben fizetessék havonként.

3. Junius 16-dikától julius utolsó napjáig tartó szabad időt kívánok részemre fentartani, fizetésem csorbítása nélkül.

4. Rendezői hivatalt a' jövő évre nem vállalok, drámabírótságot sem.

5. Minthogy bárminő díj magában sem nagy, sem kicsiny, hanem más díjakhozi aránya által lesz nagygyá vagy kicsinynyé: kikötöm, hogy az első rangu drámai színésztagek díjmennyisége egymást semmi nemű ürügy alatt felül ne haladja; szerződésem érvényességét e' feltételhez kapcsolván.

6. Szerződésem lehetetlenné tétetnék, hogy ha velem egyszersmind nóm is nem szerződtetnék mostani évdíja mellett, melly tesz egész évre 300 pengőforintot.

(Ily értelemben kötöttem meg 3 évre. Jan. 1848 — 51.)

VI.

Pesten, január 4. 1848.

Tisztelt rendező úr,

Figyelmeztetem Önt, hogy a' próbákat mindig az opera-rendezővel egyetértőleg határozza meg, különben kellemetlen összeütközések fognak előidézteni, minők a' tegnapi napon is történtek s' mind az intézetnél

megkivántató csendet és nyugalmat felzavarják, mind nekem felette megnehezítik a különben is terhes igazgatói viszonyokat. Ki egyébiránt maradtam Önnek

lekötelezettje
Bajza József, igazgató.

VII.

Pesten, január 17. 1848.

Tisztelt rendező úr,

Figyelmessé teszem, hogy Grittiben Laborfalvi Róza' szerepét Szathmáryné óhajtaná eljátszani; ha nincs semmi akadály benne, hogy ezt tegyünk, ne sajnáljon intézkedni, hogy a' szerepet megkapja. Ki egyébiránt vagyok Önnek

lekötelezettje
Bajza József.

VIII.

Pesten, mart. 6. 1848.

Tisztelt rendező úr,

A' János lovaghoz készítendő kellékek iránt legyen szíves Ön Komlossyt értesíteni, ki ártervet készítend, 's azt nekem beadja, hogy azonnal rendeléseket tehessek. A' padlat szőnyeg iránt is közölje vele gondolatját. Ki egyébiránt vagyok

lekötelezettje
Bajza József.

IX.

Pesten, május 30. 1848.

Tisztelt rendező úr,

A' tegnapi darabbal¹ ismét nem csináltunk szerencsét. Ennek oka nem csak abban van, hogy e' mű igen sötét és kétségbeejtőleg leverő, hanem van főkép a' mostani időben, mely egész gondolkodásunkat megváltoztatta. Most még az is kicsinyesnek tetszik, mi ezelőtt nagyszerű volt. Ezen bajon nem mi segíthetünk, hanem ismét csak az idő. S míg ez az idő eljön, addig foltozgassunk a' mennyire lehet.

Második előadáskor tetemesen kell rövidíteni e' darabon és szelídíteni mind azon helyeken, melyek szeméremszértők. Illyen főkép azon jelenés Salbatabil házában a' király és Maguelene között és midőn Triboulet, leányát keresve, az udvaroncok közt megjelenik és azok útját állják, hogy a királyhoz betörhessen. Tribouletnek egy pár monologja is hosszadalmas volt.

Én azt hiszem, e' darabot vásár hétfőjén nem adhatjuk, mert nem lesz rá közönség.

Bajza.

Közli: DR. ESZTEGÁR LÁSZLÓ.

¹ Hugo Viktor »A király mulat« cz. szomorújátékáról van szó.